

Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, В.Л. Лиштван

КОМПЛЕКСНА ЕКСПРЕС-МЕТОДИКА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ ПРИНАЛЕЖНОСТІ ДО ВИДУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено основні положення комплексної експрес-методики оцінки кредитоспроможності підприємств при отриманні кредиту від банку, яка дозволяє враховувати фінансово-економічні особливості здійснення окремих видів економічної діяльності, зокрема у промисловості й торгівлі. Використання запропонованої методики зменшує трудомісткість аналітичної роботи банківського експерта за рахунок визначення потенційно кредитоспроможних позичальників на етапі попереднього розгляду заявки на кредит.

Ключові слова: експрес-методика, кредитоспроможність, платоспроможність, оцінка кредитоспроможності позичальника, клас кредитоспроможності.

Форм. 3. Табл. 7. Літ. 16.

Л.Л. Гриценко, И.Н. Боярко, В.Л. Лиштван

КОМПЛЕКСНАЯ ЭКСПРЕСС-МЕТОДИКА ОЦЕНКИ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ С УЧЕТОМ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ К ВИДУ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье представлены основные положения комплексной экспресс-методики оценки кредитоспособности предприятий при получении кредита от банка. Данная методика позволяет учитывать финансово-экономические особенности осуществления отдельных видов экономической деятельности, а именно в промышленности и торговле. Использование предложенной методики уменьшает трудоемкость аналитической работы банковского эксперта за счет определения потенциально кредитоспособных заемщиков на этапе предварительного рассмотрения заявки на кредит.

Ключевые слова: экспресс-методика, кредитоспособность, платежеспособность, оценка кредитоспособности заемщика, класс кредитоспособности.

L.L. Grytsenko, I.M. Boyarko, V.L. Lyshtvan

COMPLEX EXPRESS-METHODICS FOR ESTIMATION OF ENTERPRISES' CREDITABILITY TAKING INTO ACCOUNT THE TYPE OF THEIR ECONOMIC ACTIVITY

The article presents the key features of the complex express-methodics for estimating the enterprises' creditability while obtaining a credit in bank. This methodics takes into account financial and economic peculiarities of certain types of economic activities, in particular – industry and trade. Application of the offered methodics decreases labour intensiveness of the analytical work of a bank expert by means of determining potentially solvent borrowers on the stage of preliminary consideration of a credit application.

Keywords: express-methodics; creditability; solvency; estimation of a borrower's creditability; creditability rank.

Постановка проблеми. Посилення банківської конкуренції зумовлює зростання вимог до оперативності прийняття кредитними організаціями рішень про надання кредитів з урахуванням високих кредитних ризиків, які су-

проводжують кредитування реального сектору економіки. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки і впровадження удосконалених технологій, здатних якісно та у прийнятні для клієнтів терміни оцінити рівень кредито- і платоспроможності, в тому числі з урахуванням галузевих особливостей діяльності, хоча для більшості банків поєднання оперативності і якості оцінки кредитних ризиків на практиці є складним завданням.

Аналіз стану дослідження проблеми. Дослідженню питань оцінки кредитних ризиків банків присвячено наукові праці В.В. Вітлінського [1], В.В. Галасюка [2], С.В. Науменкової [8], Є.Б. Герасимової [3], О.В. Дзюблюк [4], В.М. Єдронової [5], С.Л. Кучера [7], І.О. Нужної [9], Ю.А. Потійка [10], А.М. Предтеченського [11], Ю.П. Прохна [12], О.А. Скорби [13], Г.П. Табачука [14], Т.М. Тиводара [15], Я.І. Чайковського [16] та інших.

Однак зазначену проблему ще не можна вважати достатньо вивченою, оскільки в теорії та практиці немає єдиного підходу до визначення системи показників, які комплексно характеризували б кредитоспроможність позичальників. Крім того, в більшості випадків фінансово-кредитні установи майже не враховують галузеві аспекти при оцінці кредитоспроможності позичальників.

Метою дослідження є розвиток науково-методичних підходів до комплексної експрес-оцінки кредитоспроможності позичальника в процесі банківського кредитування з урахуванням особливостей фінансового стану підприємств окремих видів економічної діяльності, спрямований на усунення основних недоліків існуючих методик, таких як: відсутність врахування специфіки видів економічної діяльності позичальників; низька обґрунтованість складу базових фінансових показників та їх критеріальних значень; громіздкість системи фінансових показників.

Основні результати дослідження. У сучасній практиці комплексного аналізу поширеною методикою його проведення є використання системи рейтингового ранжування на основі рангової оцінки в балах приналежності фактичних величин показників діяльності суб'єктів господарювання певному діапазону з можливих значень. Широка вживаність і популярність серед кредитних фахівців вітчизняних банків такого підходу пояснюється його простотою, зручністю застосування на практиці, легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану підприємств, розвитку тенденцій його зміни та перспектив подальшого функціонування.

Загальна процедура реалізації рангової рейтингової оцінки передбачає такий алгоритм дій:

1) встановлення меж діапазонів можливих значень для кожного з показників, які відповідають певним обраним якісним рівням оцінки фінансової ситуації на підприємстві з урахуванням галузевої специфіки функціонування;

2) визначення рангу для кожного інтервалу, тобто кількості балів, яку отримує той чи інший показник за відповідність його розрахункового значення встановленим рівням якісної оцінки фінансової ситуації згідно з визначеними межами інтервалів можливих значень. При цьому більш високому якісному рівню фінансової ситуації має відповідати більше значення рангу, а нижчому – менше; можливе використання нульових, позитивних і негативних значень рангів;

3) формування інтервалів сукупного рангу підприємства відповідно до визначених якісних рівнів фінансової ситуації, при цьому максимальне і мінімальне значення сукупного рангу є добутками кількості цільових показників та максимального і мінімального рангу відповідно.

Важливим методологічним аспектом формування таких методик є оптимізація складу показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану суб'єктів господарювання. Вони у сукупності повинні відповідати вимогам комплексної характеристики як поточного стану підприємства, так і тенденцій його подальшого розвитку в перспективі з тим горизонтом передбачення, який дозволяє мінімізувати можливі фінансові ризики.

При цьому слід пам'ятати, що використання надлишкової кількості фінансових коефіцієнтів може спричинити втрату часу на математичне та аналітичне забезпечення дослідження функціонально взаємозалежних між собою показників. Це, у свою чергу, значно знизить оперативність комплексної експрес-оцінки кредитоспроможності, яка є критичною характеристикою її ефективності.

Проведений аналіз систем фінансових показників, які використовуються в різних методиках вітчизняних і зарубіжних банків для аналізу фінансового стану позичальників, свідчить про неоднорідність їх складу і кількості. Для уникнення громіздкості методики експрес-оцінки можна виділити 10 показників, що найчастіше використовуються у методиках аналізу фінансового стану позичальників (табл. 1).

Таблиця 1. Основні фінансові показники, що найчастіше використовуються у методиках аналізу фінансового стану позичальників*

№	Назва показника	Спосіб розрахунку	Частота використання, %
1.	Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	100,00
2.	Коефіцієнт забезпечення власними коштами	(Власні кошти – Постійні активи) / Поточні активи	81,25
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Високоліквідні активи / Поточні зобов'язання	75,00
4.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Ліквідні активи / Поточні зобов'язання	68,75
5.	Коефіцієнт рентабельності продаж	Чистий прибуток / Собівартість	68,75
6.	Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість / Середньорічна вартість запасів	62,50
7.	Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Сума пасивів	50,00
8.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід / Середньорічна вартість дебіторської заборгованості	50,00
9.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чистий дохід / Середньорічна вартість кредиторської заборгованості	43,75
10.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чистий дохід / Середньорічна вартість оборотних активів	43,75

* сформовано на основі дослідження 16 методик.

Незважаючи на високу частоту використання вказаних у табл. 1 показників для оцінки кредитоспроможності позичальника, їхній склад має бути част-

ково скоригований з метою підвищення сукупної інформаційної цінності з урахуванням галузевої специфіки підприємств. По-перше, доцільно виключити коефіцієнт оборотності оборотних активів, оскільки він дублює інформацію інших показників оборотності. По-друге, необхідно замість коефіцієнта абсолютної ліквідності, який не відбиває реальної картини наявності у клієнтів грошових коштів на кінець періоду i , як правило, корелює з іншими показниками ліквідності, використовувати коефіцієнт грошової складової у складі доходу від реалізації. По-третє, бажано замінити коефіцієнт оборотності запасів на коефіцієнт оборотності готової продукції і товарів, який є більш значущим при оцінці кредитоспроможності позичальників як виробничої, так і невиробничої сфери.

Базовим принципом оптимізації складу фінансових показників є уникнення дублювання інформації з певного аспекту фінансового стану. Як правило, з метою виявлення залежності між показниками проводиться їх кореляційно-регресійний аналіз за допомогою інструментарію економетричного моделювання та шкали Чеддока: про наявність тісного взаємозв'язку між фінансовими показниками свідчать значення коефіцієнтів кореляції більше 0,7; про середній – від 0,5 до 0,7; про низький – менше 0,5.

У результаті оптимізації визначено систему показників у складі 9 фінансових коефіцієнтів, які можуть стати основою методики експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників банку. Економічний зміст фінансових показників, що входять до методики, та їхні нормативні значення для окремих видів економічної діяльності, які рекомендуються в літературних джерелах [6], подані в табл. 2. За базові види діяльності обрані торгівля та промислове виробництво, оскільки, згідно зі статистичними даними, представники саме цих видів економічної діяльності найчастіше звертаються за кредитами.

Орієнтовні інтервали зміни значень кожного з 9 фінансових показників і кількість балів, що відповідає даним інтервалам, встановлені на основі порівняльного аналізу методик оцінки кредитоспроможності позичальників вітчизняних банків та аналізу фінансового стану підприємств відповідних видів економічної діяльності, подані в табл. 3.

Оскільки фінансові показники мають різний вплив на якість кредитоспроможності позичальників, методики рангової рейтингової комплексної оцінки обов'язково передбачають встановлення відповідних рівнів значущості – вагових коефіцієнтів для кожного з них.

Вагові коефіцієнти встановлюються шляхом розподілу 100% можливого впливу між показниками з урахуванням експертних оцінок реального їх значення та попереднього досвіду оцінки.

При припущенні рівнозначності показників загальний можливий вплив розподіляється між ними рівномірно, тобто:

$$w_i = \frac{1}{n}, \quad (1)$$

де w_i – ваговий коефіцієнт i -го показника; n – кількість показників.

Якщо система показників проранжована в послідовності спадання їх значущості, то значущість i -го показника можна визначити за правилом Фішберна:

Таблиця 2. Фінансові показники, що входять до методики експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників*

Умовне позначення	Назва показника	Економічний зміст	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення для виску економічної діяльності	
				Промисловість	Торговля
X1	Коефіцієнт автономії	визначає ступінь незалежності від позикових коштів	$\frac{\text{ф. 1 р. 380}}{\text{ф. 1 р. 640}}$	>0,3	>0,1
X2	Коефіцієнт покриття	характеризує здатність підприємства розраховуватися за поточними зобов'язаннями за рахунок оборотних коштів	$\frac{\text{ф. 1 р. 280}}{\text{ф. 1 р. 620}}$		1-2
X3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	показує частку оборотних активів, які фінансуються за рахунок власних коштів	$\frac{\text{ф. 1 (р. 280 - р. 620)}}{\text{ф. 1 р. 280}}$		>0,1
X4	Коефіцієнт рентабельності діяльності	показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу	$\frac{\text{ф. 2 р. 220 (225)}}{\text{ф. 2 р. 035}}$	>0,15	>0,1
X5	Тривалість обороту дебіторської заборгованості	середній строк погашення короткострокової дебіторської заборгованості	$T \times \text{ф. 1 (р. 150 + \dots + 210)}$ $\text{гр. 3} + \text{р. (150 + 210) гр. 4} /$ $(2 \times \text{ф. 2 р. 035})$ $T = 360, 180, 90 \text{ днів}$	45 днів	30 днів
X6	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	середній строк погашення короткострокової кредиторської заборгованості	$T \times \text{ф. 1 (р. 520 + \dots + 600)}$ $\text{гр. 3} + \text{р. (520 + 600) гр. 4} /$ $(2 \times \text{ф. 2 р. 035})$ $T = 360, 180, 90 \text{ днів}$		60 днів
X7	Тривалість обороту готової продукції та товарів	середній строк реалізації продукції	$T \times \text{ф. 1 (р. 130 гр. 3} + \text{р. 130 гр. 4} / (2 \times \text{ф. 2 р. 035})$ $T = 360, 180, 90 \text{ днів}$	45 днів	15 днів
X8	Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань	характеризує здатність розраховуватися за кредитами банків за рахунок грошових потоків від основної діяльності	$(\text{ф. 3 р. 120} - \text{ф. 3 р. 320}) / \text{тото кредиту}$		2
X9	Коефіцієнт грошової складової у виручці від реалізації	показує частку грошових коштів у виручці від реалізації	$(\text{ф. 2 р. 010} - \text{ф. 3 р. 320}) / \text{ф. 2 р. 010}$		1

* розроблено з урахуванням [6].

$$w_i = \frac{2 \times (n - i + 1)}{n \times (n + 1)}, \quad (2)$$

де i – порядковий номер показника в проранжованій послідовності.

Таблиця 3. Кількість балів, яка відповідає прийнятним значенням фінансових показників у методиці експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників [6]

Умовне позначення	Значення показника		Значення показника в балах
	Торгівля	Промисловість	
Коефіцієнт автономії (X1)	менше 0,1	менше 0,3	30
	від 0,1 до 0,3	від 0,3 до 0,5	60
	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,7	100
	більше 0,5	більше 0,7	30
Коефіцієнт покриття (X2)	менше 0,6		0
	від 0,6 до 0,8		20
	від 1 до 1,2		40
	від 1,2 до 1,5		60
	від 1,5 до 1,7		80
	від 1,7 до 2		90
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X3)	менше 0		0
	від 0 до 0,1		25
	від 0,1 до 0,3		50
	від 0,3 до 0,5		75
Коефіцієнт рентабельності діяльності (X4)	менше 0%		0
	від 0% до 10%		25
	від 10% до 15%		50
	від 15% до 20%		75
Тривалість обороту дебіторської заборгованості (X5)	менше 20		100
	от 20 до 30		80
	от 30 до 40		60
	от 40 до 60		40
Тривалість обороту кредиторської заборгованості (X6)	менше 40		100
	від 40 до 70		80
	від 70 до 90		60
	від 90 до 120		40
Тривалість обороту готової продукції та товарів (X7)	менше 5		100
	від 5 до 15		75
	від 15 до 30		50
	більше 30		25
Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань (X8)	менше 0,5		0
	від 0,5 до 1		25
	від 1 до 1,5		50
	від 1,5 до 2		75
Коефіцієнт грошової складової в виручці від реалізації (X9)	менше 0,3		0
	від 0,3 до 0,5		30
	від 0,5 до 0,8		60
	від 0,8 до 1		100

На базі порівняльного аналізу вагових коефіцієнтів фінансових показників у методиках оцінки кредитоспроможності позичальників вітчизняних і зарубіжних банків визначено середній рейтинг значущості для кожного з них

і значення вагового коефіцієнта, яке відповідає певному місцю в проранжованій послідовності, за формулою 2 (табл. 4).

Таблиця 4. Вагові коефіцієнти фінансових показників у методиці експрес-оцінки кредитоспроможності позичальників банку, авторська розробка

Умовне позначення	Назва показника	Середній рейтинг значущості в методиках	Ваговий коефіцієнт показника в моделі
X2	Коефіцієнт покриття	1	0,200
X3	Коефіцієнт покриття кредитних зобов'язань	2	0,178
X4	Коефіцієнт рентабельності діяльності	3	0,156
X1	Коефіцієнт автономії	4	0,133
X3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	5	0,111
X5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6	0,089
X6	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	7	0,067
X7	Коефіцієнт оборотності готової продукції	8	0,044
X9	Коефіцієнт грошової складової в виручці від реалізації	9	0,022

Найпростіший алгоритм формування кредитного рейтингу базується на такій формулі його розрахунку:

$$R = \sum_{i=1}^n w_i \times b_i, \quad (3)$$

де R - сумарна оцінка фінансових показників (кредитний рейтинг), бали; b_i - оцінка i -го показника сукупності, бали.

Враховуючи дані табл. 3 та 4 та обраний алгоритм формування кредитного рейтингу, максимальна кількість балів, яку може отримати клієнт за цією методикою, дорівнює 100. Шляхом ділення максимальної кількості набраних балів на кількість класів кредитоспроможності можуть бути визначені межі відповідних груп кредитного ризику позичальників у балах (табл. 5).

Таблиця 5. Шкала рейтингової оцінки позичальників банку, авторська розробка

Кількість балів (R)	Клас кредитоспроможності
більше 80	клас «А»
від 60 до 80	клас «Б»
від 40 до 60	клас «В»
від 20 до 40	клас «Г»
менше 20	клас «Д»

Результати апробації розглянутих методичних підходів для оцінки кредитоспроможності підприємств України подані в табл. 6 та 7.

Згідно з результатами апробації, досліджувані підприємства мають проблеми з кредитоспроможністю.

Отримані результати оцінки класу кредитоспроможності, незважаючи на незначні відхилення, в цілому збігаються з результатами оцінки за методикою, що використовується «Приватбанком», в якій враховується галузева приналежність підприємств, в частині оцінок фінансового стану як чинника формування кредитоспроможності.

Таблиця 6. Визначення класу кредитоспроможності підприємства енергетичної промисловості, авторська розробка

Умовне позначення	Значення показників			Нараховані бали			w _i	R _i		
	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік		2007 рік	2008 рік	2009 рік
X ₁	0,70	0,62	0,58	100	100	100	0,1333	13,33	13,33	13,33
X ₂	1,92	1,82	2,30	90	90	100	0,2000	18,00	18,00	20,00
X ₃	0,48	0,45	0,57	75	75	100	0,1111	8,33	8,33	11,11
X ₄	41	12,99	9,16	0	75	80	0,1556	0,00	11,67	7,78
X ₅	71	41	46	40	60	60	0,0889	3,56	5,33	5,33
X ₆	86	66	64	60	60	60	0,0667	4,00	4,00	4,00
X ₇	58	72	78	75	75	75	0,0444	3,33	3,33	3,33
X ₈	28,3	26,92	23,7	100	100	100	0,1778	17,78	17,78	17,78
X ₉	0,98	0,98	9,88	100	100	100	0,0222	2,22	2,22	2,22
Сумарна рейтингова оцінка фінансових показників								70,56	84,00	84,89
Клас позичальника								Б	А	А

Таблиця 7. Визначення класу кредитоспроможності торговельного підприємства, авторська розробка

Умовне позначення	Значення показників			Нараховані бали			w _i	R _i		
	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік		2007 рік	2008 рік	2009 рік
X ₁	0,17	0,26	0,28	60	60	60	0,1333	8,0	8,0	8,0
X ₂	0,64	0,53	0,54	20	0	0	0,2000	4,0	0,0	0,0
X ₃	-0,35	-0,46	-0,45	0	0	0	0,1111	0,0	0,0	0,0
X ₄	1,6	0,2 %	3 %	25	25	25	0,1556	3,9	3,3	3,3
X ₅	33,2	27	24	80	100	100	0,0889	7,1	13,3	13,3
X ₆	59,03	1,98	2,1	80	100	100	0,0667	5,3	13,3	13,3
X ₇	9,8	8,7	11,4	75	75	75	0,0444	3,3	10,0	10,0
X ₈	1,02	0,87	1,14	50	25	80	0,1778	8,9	3,3	6,7
X ₉	0,91	0,87	0,97	100	100	100	0,0222	2,2	13,3	13,3
Сумарна рейтингова оцінка фінансових показників								42,8	64,7	68,0
Клас позичальника								В	Б	Б

Слід зазначити, що рейтингова експрес-оцінка не є повною альтернативою комплексному підходу до оцінки кредитоспроможності позичальників, в якому враховується не тільки їхній фінансовий стан, а також якісні чинники діяльності, такі як рівень менеджменту, індивідуальний підхід до кожної кредитної операції, рейтинг і склад власників, історія розвитку підприємства, кредитна історія тощо. Комплексний підхід незамінний при всебічному та поглибленому аналізі кредитоспроможності позичальника, але на першому етапі надання кредиту його використання є недоцільним, бо вимагає значних витрат часу та праці.

Висновки. Таким чином, рейтингове експрес-оцінювання кредитоспроможності позичальників з урахуванням особливостей видів економічної діяльності дозволяє сформулювати всебічне уявлення про фінансовий стан клієнта за різними параметрами, які характеризують його діяльність (ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність). При оцінюванні використовується інтервальний спосіб надання бальної оцінки, перевагою якого є більш адекватна інтерпретація якості отриманих кількісних значень

коефіцієнтів та, відповідно, забезпечення підвищення точності оцінки кредитоспроможності. Розглянутий методичний підхід до експрес-оцінки може застосовуватися кредитними експертами та менеджментом підприємства з метою швидкого і точного діагностування його кредитоспроможності на етапі попереднього розгляду заявки на кредит.

1. *Вітлінський В.В., Пернаріївський О.В.* Оцінка кредитоспроможності позичальника та ризику банку // *Фінанси України.*— 1999.— №12. — С. 91–103.
2. *Галасюк В.В.* Оцінка кредитоспроможності позичальника (зіставлення умов кредитування і здатності позичальника генерувати FSC-поток) // *Вісник Національного банку України.*— 2002.— №11. — С. 42–47.
3. *Герасимова Е.Б.* Комплексный анализ кредитоспособности заемщика // *Финансы и кредит.*— 2005.— №4. — С. 21–30.
4. *Дзюблюк О.В.* Особливості оцінювання грошового потоку підприємства в системі банківського аналізу кредитоспроможності позичальника // *Банківська справа.*— 2001.— №1. — С. 8–12.
5. *Едрінова В.Н., Хасянова С.Ю.* Анализ денежных потоков заемщика как одного из важнейших факторов кредитоспособности // *Финансы и кредит.*— 2002.— №13. — С. 3–10.
6. *Константинов Н.С.* Методические рекомендации по оценке кредитоспособности корпоративных клиентов в коммерческом банке // *Финансовый менеджмент.*— 2004.— №2. — С. 104–114.
7. *Кучер С.Л.* Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальника // *Формування ринкових відносин в Україні.*— 2003.— №2. — С. 17–20.
8. *Науменкова С.В.* Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника // *Вісник Національного банку України.*— 2005.— №7. — С. 14–21.
9. *Нужна І.О.* Оцінка кредитоспроможності позичальника банку – конкурентний аналіз // *Регіональна економіка.*— 2005.— №2. — С. 200–206.
10. *Потійко Ю.А.* Аналіз кредитоспроможності підприємств в умовах ринкових відносин // *Фінанси України.*— 2001.— №1. — С. 118–124.
11. *Предтеченский А.Н.* Коэффициентный анализ в системе кредитных рейтингов заемщиков банка // *Банковское дело.*— 2005.— №5. — С. 38–46.
12. *Прохно Ю.П., Баранов П.П., Лулева Ю.В.* Теоретические и практические аспекты оценки предприятия-заемщика коммерческим банком // *Деньги и кредит.*— 2004.— №7. — С. 46–50.
13. *Скорба О.А.* Оцінка кредитоспроможності позичальника // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* — Суми: УАБС НБУ, 2005. — Т. 14. — С. 162–168.
14. *Табачук Г.П.* Методологія визначення кредитоспроможності суб'єктів господарювання // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* — Суми: Ініціатива, 2000. — Т. 4. — С. 187–194.
15. *Тиводар Т.М.* Методика комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника при наданні товарних кредитів // *Економіка. Фінанси. Право.*— 2005.— №5. — С. 19–23.
16. *Чайковський Я.І.* Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника // *Вісник Національного банку України.*— 2003.— №11. — С. 30–34.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2010.